

CCXL, Amsterdam 1841, 1-43 (Wezel).

²⁰ 'De Nederlandsche hervormden in Kleefslant, vooral te Wezel, in de xvi eeuw; en derzelver tienjarige vreemdelingschap aldaar. Gegronde op een hs. uit die dagen', *Archief voor Kerkelijke Geschiedenis, inzonderheid voor Nederland v* (1834), 307-460, m.n. 310v., 359, 422, 426-460 (Wezel). Zie voor L.J.F. Janssen (1806-1869): *Biographisch woordenboek van protestantsche godgeleerden in Nederland iv*, 506-509. Ä.L. Richter, *Die evangelische Kirchenordnungen des sechszehnten Jahrhunderts ii*, Weimar 1846, 310-318. Spohnholz, 12 (n. 7), 174 (foto bokalen), 192v., 259, 266.

150 pagina's over de Nederlandse hervormden in Kleefslant in de zestiende eeuw. Janssens artikel van 1834 richtte zich in de eerste plaats op de uitgave van het door hem aangekocht handschrift van een in het Platduits gestelde 'Oration'. Deze werd in 1578 uitgesproken bij de aanbieding van twee door dankbare Nederlandse vluchtelingen aan de stad Wezel geschonken zilveren bokalen. Ter toelichting bood Janssen in een bijlage de Latijnse tekst van de artikelen van Wezel. Deze eerste gedrukte uitgave van die tekst berustte echter niet op het origineel in het Oud-Synodaal Archief in de Haagse Kloosterkerk, maar op een tweede afschrift van J. Gysius, vervaardigd in 1639, dat zich in het Wezelse kerkarchief bevond. Vandaar het opschrift '*Acta synodi Wesaliensis*', zodat Janssen en evenzo Royaards, die de publicatie inleidde, onbekommerd spraken van 'de Synode van 1568'. Dat die synode nog geen tien jaar later onvermeld bleef in de 'Oration', schijnt Janssen niet te hebben gedeerd. Eerder was het tegendeel het geval! Hij gebruikte die 'eerste, algemeene en zoo beroemde Synode' namelijk als extra extern bewijs voor de Wezelse gastvrijheid voor 'onze vreemdelingen'. Spohnholz noemt Janssens publicatie in een noot en in zijn literatuurlijst, maar gaat er verder niet op in. Toch verdient ze aandacht. Niet alleen vanwege Janssens merkwaardige bewijsvoering, maar ook vanwege diens oogmerk. Blijkens de ondertitel van zijn artikel – 'Ter herinnering aan den roem onzer vaderen' – was dit duidelijk anders dan dat van Van Raalte c.s. Ten derde verdient zijn editie vermelding omdat ze in 1846, en opnieuw in 1871, door de befaamde Berlijnse hoogleraar kerkrecht Ä.L. Richter zonder enige verandering – maar wel zonder de informatieve handtekeningen! – werd overgenomen in diens *Evangelische Kirchenordnungen des sechszehnten Jahrhunderts*.²⁰

C. Hooijer herzien na het Algemeen Reglement de Wezelse signaturen

Dat Wezel en de daaropvolgende synoden midden jaren zestig voor veel hervormden hadden afgedaan, blijkt uit de tragische geschiedenis van een werk van de emeritus-predikant C. Hooijer van Zaltbommel: *Oude kerkordeningen der Nederlandsche Hervormde gemeenten 1563-1638*. Hooijer, wiens naam alleen in Spohnholz' literatuurlijst en noten voorkomt, was in hervormd Nederland bepaald geen onbekende. In 1846 had hij met zijn *Kerkelijke wetten voor de hervormden in het Koninkrijk der Nederlanden* een fantastisch commentaar op het toen geldende kerkrecht geleverd. Vervolgens had hij rond 1850 en de jaren daarna een belangrijke rol gespeeld bij de totstandkoming van het Herzien Algemeen Reglement van de Hervormde Kerk (1851/52) en daarvan afgeleide reglementen. In de inleiding op zijn *Kerkelijke wetten* had hij al